

บทที่ 5

สามัญญผลเบื้องต้น

เนื้อหาบทที่ 5

สามัญญผลเบื้องต้น

- 5.1 สามัญญผลประการแรก
- 5.2 สามัญญผลประการที่สอง
- 5.3 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศพระพุทธานุ
- 5.4 พระพุทธานุ 9
 - 5.4.1 ทรงเป็นพระอรหันต์
 - 5.4.2 ทรงเป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ
 - 5.4.3 ทรงเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ
 - 5.4.4 ทรงเป็นผู้เสด็จไปได้แล้ว
 - 5.4.5 ทรงเป็นผู้รู้แจ้งโลก
 - 5.4.6 ทรงเป็นสารathi์ภิกษุที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า
 - 5.4.7 ทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
 - 5.4.8 ทรงเป็นผู้เบิกบานแล้ว
 - 5.4.9 ทรงเป็นผู้จำแนกธรรม
- 5.5 ความสำคัญของการประกาศพระพุทธานุ

1. การบวชเป็นสิ่งที่ประเสริฐ ผู้บวชจะต้องมีความเข้าใจถูกต้องในการบวช และทราบถึงวัตถุประสงค์ของการบวชจึงจะเกิดความสำรวมระวัง และปฏิบัติตนในเพศบรรพชิตได้อย่างถูกต้องและเป็นสุข
2. ผลของการบวชที่เห็นได้ในปัจจุบัน คือ การยกสถานภาพของตนให้สูงขึ้นจากฐานะเดิม และมีสิทธิได้รับการบำรุงด้วยปัจจัย 4
3. การประกาศพระพุทธรูปคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูมีความเลื่อมใสในพระพุทธองค์มากยิ่งขึ้น เพราะพุทธรูปคุณ เป็นคุณธรรมอันประเสริฐสุดที่มีเฉพาะในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจ และอธิบายถึงผลแห่งความเป็นนักบวช หรือสามัญญผลเบื้องต้นได้
2. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจ และอธิบายพระพุทธรูปคุณ 9 และความสำคัญของการที่พระพุทธรูปทรงประกาศพุทธรูปคุณก่อนที่จะแสดงธรรมได้
3. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจ และอธิบายถึงการตัดสินใจเข้ามาสู่เพศบรรพชิตและปฏิบัติตนให้สมกับเป็นนักบวชของทุกๆ คนหนึ่งได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 5

สามัญญผลเบื้องต้น

เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูได้กราบทูลเล่าคำตอบของครูทั้ง 6 ต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว พระองค์จึงกราบทูลถามปัญหาเรื่องสามัญญผลต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซ้ำอีกคำรบหนึ่ง

5.1 สามัญญผลประการแรก

ในครั้งแรกนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงใช้พุทธวิธีอันแยบยลชี้ให้ทุกคนที่อยู่ในที่ประชุมเห็นว่า ความเห็นของครูทั้ง 6 ล้วนเป็นมิจฉาทิฐิ โดยที่พระองค์ไม่ต้องทรงตำหนิผู้ใดเลย ครั้นมาบัดนี้ถึงเวลาที่จะทรงตอบปัญหา พระพุทธองค์ทรงเลือกใช้วิธีการทำนองเดียวกับครั้งแรก คือ ทรงใช้วิธีถามกลับ ซึ่งมีศัพท์เฉพาะว่า ปฏิปุจฉาพยากรณ์¹

เพื่อให้พระเจ้าอชาตศัตรูสามารถตระหนักในสามัญญผลเบื้องต้นด้วยพระองค์เอง โดยตรัสถามพระเจ้าอชาตศัตรูว่า

“มहाปติร ในข้อนี้ตถาคตจะขอย้อนถามมหาปติรก่อน โปรดตรัสตอบตามที่พอพระทัยเถิด สมมุติว่า บุรุษผู้เป็นข้าทาสบริวารคนหนึ่งของมหาปติร เป็นผู้มีความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อมหาปติร เสมอมา ทั้งปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ ไม่มีข้อบกพร่อง แต่บุรุษผู้นี้มีความเชื่อมั่นในเรื่องผลของบุญ เชื่อมั่นว่า ถ้าตนตั้งหน้าตั้งตาทำบุญ ต่อไปในภายหน้าก็ย่อมจะได้เสวยผลบุญ เป็นผู้มั่งคั่งร่ำรวย ปราศไปด้วยเบญจกามคุณ² และข้าทาสบริวารมากมายเช่นเดียวกับมหาปติร คิดได้ดังนี้ จึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ออกบวชเป็นบรรพชิต เป็นผู้สำรวมกาย สำรวมวาจา สำรวมใจ สันโดษด้วยความมีเพียงอาหารและผ้าปิดกายเป็นอย่างยิ่ง ยินดียิ่งในความสงัด เมื่อมหาปติรได้ทรงทราบเรื่องบุรุษผู้นี้ จะทรงมีบัญชาให้เขากลับมาเป็นข้าทาสของพระองค์อีกหรือไม่อย่างไร”³

¹ การตอบปัญหาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามี 4 แบบ คือ 1. **เอกังสพยากรณ์** คือ การตอบปัญหาแง่เดียว ตอบโดยตรง เช่น ถามว่า ชันธ 5 ไม่เที่ยงหรือ ตอบว่า ไม่เที่ยง เป็นต้น 2. **วิภังชพยากรณ์** คือ การตอบปัญหาโดยการจำแนกแยก แยกแยะรายละเอียดให้ผู้ฟังเข้าใจชัด 3. **ปฏิปุจฉาพยากรณ์** คือ การตอบปัญหาโดยการย้อนถาม 4. **อุปนิยพยากรณ์** คือ การงดตอบ เพราะเป็นปัญหาที่ไม่ควรตอบ

² **เบญจกามคุณ** ได้แก่ สิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ 5 อย่าง คือ รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะ (สัมผัสทางกาย)

³ สามัญญผลสูตร ที. ส. 9/100/38

พระเจ้าอชาตศัตรูจึงทูลปฏิเสธว่า “จะเป็นเช่นนั้นไม่ได้เลยพระเจ้าข้า อันที่จริงหม่อมฉันเสียอีกควรจะให้เขา ควรจะลุกรับเขา ควรจะเชื่อเชิญเขาให้นั่ง ควรจะบำรุงเขาด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัย¹ เกลัขบริขาร ควรจะจัดการรักษาป้องกันคุ้มครองเขาอย่างเป็นธรรม”

จากคำตอบของพระเจ้าอชาตศัตรูนี้ จะเห็นได้ว่าพระองค์ได้ทรงประจักษ์แก่พระทัยของพระองค์เองแล้วว่า ผลดีของการบวชเป็นสมณะในขั้นต้นก็คือ **“การยกสถานภาพของผู้บวชให้สูงขึ้นจากฐานะเดิม”** นั่นคือ แม้จะเป็นเพียงทาสหรือกรรมกร ซึ่งอยู่ในวรรณะศุภรอันเป็นวรรณะที่ต่ำต้อยที่สุดในสังคม แต่เมื่อบวชเป็นบรรพชิตแล้ว วรรณะกษัตริย์อย่างพระองค์ยังต้องให้ความเคารพกราบไหว้ และในขณะเดียวกันพระเจ้าอชาตศัตรูยังสามารถตรองเห็นคำสอน ที่แฝงอยู่ในคำถามสมมุติ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกด้วยว่า

1. คุณธรรมพื้นฐานที่ผู้บวชจะต้องมี คือ สัมมาทิฐิ² หรือความเข้าใจถูกต้อง บางครั้งใช้ว่าความเห็นถูก เช่น เห็นว่าทำดีต้องได้ดี ทำชั่วต้องได้ชั่ว โลกนี้โลกหน้ามีจริง บุญ บาปมีจริง บุญให้ผลเป็นความสุข แต่บาปให้ผลเป็นความทุกข์ทั้งโลกนี้และโลกหน้า ดังนี้ เป็นต้น

2. ผู้บวชต้องเข้าใจว่า วัตถุประสงค์ของการบวช คือ การสร้างบุญบารมีให้ยิ่งๆ ขึ้นไป เพราะบุญสามารถเอื้ออำนวยให้คนเราเจริญก้าวหน้า ทั้งทางโลกและทางธรรม ส่วนบาปนั้นส่งผลให้ชีวิตคนเรตกต่ำลงเรื่อยๆ

3. เมื่อบวชแล้วต้องสำรวม กาย วาจา ใจ ไม่ปล่อยใจให้คิดในทางบาปอกุศล คิดแต่ในทางบุญกุศล ทำแต่บุญกุศลเท่านั้น

4. เมื่อบวชแล้วต้องอยู่อย่างสันโดษ คือ พอใจในปัจจัยอันเป็นเครื่องดำรงชีวิตของสมณะตามมีตามได้ ไม่ปรารถนาความฟุ้งเฟ้อ ความสะดวกสบาย สُرุษุสรัย เยี่ยงชีวิตฆราวาส

5. เมื่อบวชแล้วต้องรักชีวิตที่เจียมสงบ ไม่เอิกเกริกครึกครื้น สนุกสนาน ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้มีโอกาสฝึกใจให้เป็นสมาธิได้ง่าย และรวดเร็วยิ่งขึ้น

เพียงเท่านี้ ก็ย่อมทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูเข้าพระทัยได้ในทันทีว่า พระเทวทัตที่พระองค์ทรงหลงคบหาสมาคมด้วยนั้น มิได้มีคุณลักษณะของความเป็นสมณะอยู่เลยแม้เพียงน้อยนิด ฉะนั้น การหลงคบมิตรชั่ว

¹ คิลานปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยสำหรับคนไข้

² สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ แบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่ 1. สัมมาทิฐิขั้นพื้นฐาน (ขั้นโลกียะ) หมายถึง การเห็นชอบตามทำนองคลองธรรมว่า การให้ทานมีผลดีจริง การบูชาบุคคลที่ควรบูชามีผลดีจริง การต้อนรับแขกมีผลจริง ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วมีจริง โลกนี้โลกหน้ามีจริง มารดาบิดามีคุณค่าต่อเราจริง สัตว์ที่เป็นโอปปาติกะมีจริง (นรกสวรรค์มีจริง) สมณพราหมณ์ที่หมดกิเลสแล้วมีจริง 2. สัมมาทิฐิขั้นสูง (ขั้นโลกุตระ) หมายถึง การเห็นถึงความเป็นจริงของโลกและชีวิต คือ เห็นอริยสัจ 4 เห็นปฏิจลสมุปบาท เห็นขั้น 5 อายุตนะ 12 ธาตุ 18 ตามความเป็นจริง ด้วยญาณทัสสนะอันเกิดจากการปฏิบัติธรรม

เช่นพระเทวทัต จึงเป็นเหตุชักนำให้พระองค์ทรงทำกรรมหนัก ถึงกับทรงปลงพระชนม์พระราชบิดา

ส่วนการที่เจ้าลัทธิตั้ง 6 ไม่สามารถตอบพระองค์ได้ว่า ผลดีของการบวชมืออะไรบ้าง ก็ย่อมจะชี้ชัดถึงภูมิปัญญาของเจ้าลัทธิตั้ง 6 ว่า

1. ไม่รู้วัตถุประสงค์ในการบวชอย่างแท้จริง
2. ไม่รู้คุณธรรมพื้นฐานของนักบวช
3. ไม่รู้วัตรปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมของนักบวชแม้เบื้องต้น ดังนั้น จึงไม่ทราบถึงประโยชน์ของการบวช คือ ไม่ทราบถึงสามัญญผลนั่นเอง

จากนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสถามพระเจ้าอชาตศัตรูว่า ทรงพบคำตอบหรือยังว่าผลของการบวชมือหรือไม่ พระเจ้าอชาตศัตรูก็ทรงตอบอย่างมั่นพระทัยว่า **ผลของการบวชที่เห็นในปัจจุบันมีอยู่อย่างแน่นอน**

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า นี่เป็นเพียงสามัญญผลข้อแรกเท่านั้น ยังมีข้ออื่นๆ อีกมาก เป็นการจุดประกายความกระหายใคร่รู้ของพระเจ้าอชาตศัตรูให้ลุกโผลงขึ้น จนอดไม่ได้ที่จะทูลถามถึงสามัญญผลข้ออื่นๆ อีกต่อไป

5.2 สามัญญผลประการที่สอง

เพื่อเป็นการย้ำความเข้าใจให้หนักแน่นยิ่งขึ้นในครั้งที่สอง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสถามพระเจ้าอชาตศัตรูให้ต้องทรงขบคิดอีกครั้งหนึ่งว่า ถ้าหากชาวนาผู้มีมั่งคั่ง เคยเสียภาษีให้แก่พระเจ้าอชาตศัตรูได้ออกบวชเป็นบรรพชิต มีวัตรปฏิบัติเป็นนักบวชที่ดีพร้อมทุกประการ พระเจ้าอชาตศตรูยจะมีบัญชาให้ชาวนาผู้นั้นกลับมาทำงาน เพื่อเสียภาษีอากรเหมือนเดิมหรือไม่

พระเจ้าอชาตศตรูก็ทรงตอบเหมือนในข้อแรกว่า จะไม่ทรงทำเช่นนั้นเด็ดขาด แต่จะทรงให้ความเคารพกราบไหว้ จะถวายการต้อนรับอย่างเหมาะสม จะบำรุงด้วยปัจจัย 4 และจะถวายความคุ้มครอง ป้องกันอย่างเป็นธรรมอีกด้วย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงสรุปว่า นี่เป็นผลแห่งการบวชข้อที่สอง คือ **ได้รับความเคารพ ยกย่องบูชา กราบไหว้ บำรุงด้วยปัจจัย 4** แม้จะเคยเป็นชาวนา ต้องทำงานเสียภาษีให้รัฐ แต่ครั้นออกบวชเป็นบรรพชิต ผู้มีวัตรปฏิบัติตามพระวินัย เป็นนักบวชที่ดีพร้อมทุกประการ แม้กษัตริย์ก็ต้องถวายความเคารพกราบไหว้ ให้การบำรุง ปกป้อง คุ้มครองโดยธรรม

คำตอบของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นที่กระจ่างในพระทัยของพระเจ้าอชาตศตรูเป็นอย่างยิ่ง ทรงรู้สึกเสมือนได้สวายน้ำอมฤต จึงกระหายที่จะได้สวयेเพิ่มขึ้นอีก พระเจ้าอชาตศตรูจึงตรัสถามพระสัมมา-

ลัมพุทเจ้าถึงสามัญญผลที่ละเอียดประณีตยิ่งขึ้นไป

5.3 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศพระพุทฺธคุณ

ก่อนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะทรงแสดงสามัญญผลที่ละเอียดประณีตยิ่งขึ้นไปนั้น พระองค์ได้รับสั่งกำชับให้พระเจ้าอชาตศัตรูตั้งพระทัยให้ดี แล้วจึงทรงประกาศพระคุณอันประเสริฐ และยิ่งใหญ่ของพระองค์ ในฐานะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เป็นที่ประจักษ์แก่พระทัยของพระเจ้าอชาตศัตรูว่า

“มหาบพิตร พระตถาคตเสด็จอุบัติในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึกไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกพระธรรม พระตถาคตพระองค์นั้น ทรงทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เอง แล้วทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ ให้รู้ตาม ทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด¹ ทรงประกาศพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์ พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริบูรณ์สิ้นเชิง”²

5.4 พระพุทฺธคุณ 9

พระพุทฺธคุณอันประเสริฐของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงแสดงแก่พระเจ้าอชาตศัตรูนี้ ประกอบด้วยองค์ 9 คือ

1. ทรงเป็นพระอรหันต์
2. ทรงเป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ
3. ทรงเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ
4. ทรงเป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว

¹ ทรงแสดงธรรมงาม หมายถึง ธรรมที่ทรงแสดงนั้นไม่มีโทษเลย เมื่อกล่าวโดยทั่วไป ธรรมงามในเบื้องต้นได้แก่ พระปริยัติธรรม หรือเรียกสั้น ๆ ว่า ปริยัติธรรม งามในท่ามกลางได้แก่ ปฏิบัติ คือ การทำจริงในศีล สมาธิ ปัญญา ธรรมงามในที่สุดได้แก่ ปฏิเวธ คือ มรรคผลนิพพานอันเป็นผลของการปฏิบัติ

² สามัญญผลสูตร ที. ส. 9/102/82

5. ทรงเป็นผู้รู้แจ้งโลก
6. ทรงเป็นสารถิณีบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า
7. ทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
8. ทรงเป็นผู้เบิกบานแล้ว
9. ทรงเป็นผู้จำแนกธรรม

พระพุทธคุณอันประเสริฐยิ่ง ทั้ง 9 ประการนี้ พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายขยายความไว้โดยพิสดาร ซึ่งอาจกล่าวสรุปได้ดังนี้

5.4.1 ทรงเป็นพระอรหันต์

“อรหันต์” เป็นเนमितกนาม คือ นามที่เกิดขึ้นตามลักษณะและคุณสมบัติ ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมกับเมื่อพระพุทธองค์ทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ อรหันต์เป็นนามเหตุ พระคุณนามอีก 8 ข้อที่เหลือนั้นเป็นนามผล คำว่า อรหันต์ มีความหมายเป็น 4 นัย¹ คือ

นัยที่ 1 ไกลจากข้าศึก “ข้าศึก” หมายถึงกิเลส พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ไกลจากกิเลส ทั้งนี้เพราะทรงกำจัดกิเลสทั้งปวงด้วยมรรคแล้วโดยสิ้นเชิง จึงทรงพ้นจากกิเลส ทรงบริสุทธิ์ผุดผ่องดุจดวงแก้วอันหาค่ามิได้ สมดังคำว่า พุทธรัตนะ เพราะเหตุนี้จึงทรงพระนามว่า “พระอรหันต์”

นัยที่ 2 ทรงหักกำจักร “กำจักร” หมายถึงกิเลสทั้งปวง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงหักกิเลสเหล่านั้นด้วยศาสตรา คือ ปัญญา เพราะเหตุนี้จึงทรงพระนามว่า “พระอรหันต์”

นัยที่ 3 ทรงควรแก่ปัจจัย ทั้งนี้เพราะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบริสุทธิ์หมดจดด้วยประการทั้งปวง จึงทรงเป็นทักษิณยบุคคลอันเลิศยิ่ง ย่อมควรแก่ปัจจัยและการบูชาเป็นพิเศษ ยิ่งกว่าพรหม เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ จึงทรงพระนามว่า “พระอรหันต์”

นัยที่ 4 ไม่ทรงทำชั่วในที่ลับ โดยเหตุที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกำจัดกิเลส ตัณหา และอวิชชาทั้งปวง ด้วยมรรคและญาณโดยสิ้นเชิงแล้ว พระทัยจึงมั่นคงตั้งเสถียร ไม่แปรผันยินดียินร้ายประการใด การทำกรรมชั่วทั้งหลาย แม้ในที่ลับ ย่อมไม่มีแก่พระองค์ผู้คงที่ เพราะเหตุนี้ จึงทรงพระนามว่า “พระอรหันต์”

¹ พระวิสุทธิมรรค เสด็จ เล่ม 2 หน้า 556

5.4.2 ทรงเป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ

พระลัมบาลัมพุทเจ้าทรงพระนามว่า “ลัมบาลัมพุทโธ” แปลตามศัพท์ว่า ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง โดยชอบ หรือโดยถูกต้อง เมื่อพิจารณาพระบาลีในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ที่ว่า “จกฺขุ อุตฺปาติ ฌาณ อุตฺปาติ ปญฺญา อุตฺปาติ วิชฺชา อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติ ฯ”

จะเห็นว่าคุณวิเศษ 5 อย่าง ดังบาลีที่ยกขึ้นกล่าวนี จะเป็นความหมายของคำว่า “พุทโธ” กล่าวคือ จกฺขุ ความเห็น ฌาณ ความรู้ ปญฺญา ความรู้ชัด วิชฺชา ความรู้แจ้ง และ อาโลโก แสงสว่าง ทั้ง 5 อย่างนี้ ประมวลเข้าด้วยกันรวมเป็นคำแปลของคำว่า “พุทโธ” ถ้าจะแปลให้สั้นเข้า “พุทโธ” ก็ต้องแปลว่า “ทั้งรู้ทั้งเห็น” มิใช่รู้เฉยๆ โดยอาศัยคำว่า จกฺขุ ฌาณ

ที่ว่า “เห็น” นั้น มิได้มีความหมายว่าเห็นอย่างตาคนธรรมดาเห็น แต่พระองค์เห็นด้วยธรรมจักขุ¹ สิ่งทั้งหลายที่พระองค์ทรงรู้เห็นนั้น ตรงตามความเป็นจริงทั้งสิ้น มิใช่คาดคะเนหรืออนุมานเอา จึงได้ชื่อว่า “ตรัสรู้” คำว่า “ลัม” ที่นำหน้า “พุทโธ” นั้นแปลว่า ด้วยพระองค์เอง ไม่มีผู้อื่นสั่งสอน ส่วนคำว่า “ลัมมา” แปลว่า “โดยชอบ” หรือ “โดยถูกต้อง” ดังนั้นพระองค์จึงเป็น “ลัมบาลัมพุทโธ” คือ “ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ” เพราะทรงรู้เห็นตรงตามความเป็นจริงโดยลำพังพระองค์เอง มิได้มีผู้ใดสอน

สาเหตุที่พระองค์ทรงสามารถตรัสรู้ด้วยพระองค์เองได้ ก็เพราะความเป็น “อรหันต์” ของพระองค์ ดังกล่าวล้วนนั่นเอง เนื่องจากอำนาจสมาธิทำให้จิตของพระองค์สะอาดบริสุทธิ์ ปราศจากอาสวะทั้งปวง ซึ่งนอกจากจะใสสว่างแล้วยังหยุดนิ่ง จึงมีสิ่งที่ผุดขึ้นในนิ่ง ทำให้รู้ พระองค์ก็ทรงรู้ไปตามนั้น ทำนองเดียวกับน้ำในโอ่งที่นอนนิ่งสนิท ใสบริสุทธิ์แล้ว แม้มีเขมือยก้นโอ่งก็สามารถมองเห็นได้

ที่กล่าวว่าพระองค์ตรัสรู้โดยถูกต้องนั้น หมายความว่า “ตรัสรู้ทั้งเหตุ ตรัสรู้ทั้งผล” กล่าวคือ ตรัสรู้เหตุแห่งทุกข์ เหตุแห่งสุข เหตุไม่ทุกข์และไม่สุข คือ สภาพเป็นกลางๆ หรือเรียกว่า “อัปยากฤต”

เหตุแห่งทุกข์ก็คือ อกุศลมูลทั้ง 3 ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ หรือโลภ โกรธ หลง เหตุแห่งสุขก็ตรงกันข้ามกับเหตุแห่งทุกข์ คือ กุศลมูล ได้แก่ อโลภะ อโทสะ อโมหะ หรือไมโลภ ไมโกรธ ไม่หลง เหตุแห่งไม่ทุกข์ไม่สุขหรืออัปยากฤต ก็คือสภาพเป็นกลางๆ ไม่เป็นทั้งกุศลหรืออกุศล

สิ่งที่ลึกซึ้งกว่านี้ก็คือ ทรงตรัสรู้เหตุที่ทำให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดกันอยู่ในสังสารวัฏโดยมิรู้จบสิ้น รวมทั้งตรัสรู้ลำดับเหตุเหล่านั้นได้อย่างสิ้นเชิง โดยสรุปก็คือ ทรงตรัสรู้ “อริยสัจ” ซึ่งมีทั้งเหตุและผลอย่างสมบูรณ์

เนื่องจากทรงรู้และเห็นแจ้งแทงตลอด ในสังขารมอันประเสริฐเช่นนั้น พระองค์จึงทรงพระนามว่า “ลัมบาลัมพุทโธ” คือ ทรงเป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ

¹ ธรรมจักขุ คือ ตาธรรมกาย หรือ การเห็นของธรรมกาย

5.4.3 ทรงเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

พระพุทธคุณข้อนี้ประกอบด้วยองค์ 2 คือ วิชา และจรณะ

วิชา ในที่นี้หมายถึง “ความรู้ที่กำจัดความมืด” ความมืด หรืออวิชชา หมายถึงความมืดมนอยู่ด้วยกิเลส สรรพสัตว์ที่ยังมืดมนอยู่ด้วยกิเลส ย่อมดำเนินชีวิตผิดพลาด จึงต้องรับผลกรรม เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารโดยหาทางออกไม่ได้

ส่วนพระลัมมัลัมพุทเธ้านั้น พระองค์ทรงเป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วยวิชา 8 ประการ อันทำให้พระองค์รู้เห็นความเป็นไปของสรรพสิ่ง อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง จึงทรงกำจัดความมืดมนได้อย่างสิ้นเชิง

วิชา 8 ประกอบด้วย

- 1) วิปัสสนาญาณ คือ ญาณที่ทำให้เข้าใจสังขารตามความเป็นจริง
- 2) มโนมยิทธิ คือ ฤทธิ์ทางใจ
- 3) อิทธิวิธี คือ แสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้
- 4) ทิพพโสต คือ หูทิพย์
- 5) เจโตปริยญาณ คือ ญาณที่ทำให้กำหนดรู้ใจผู้อื่นได้
- 6) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือ ญาณที่ทำให้ระลึกชาติได้
- 7) ทิพพจักขุ คือ ตาทิพย์
- 8) อาสวักขยญาณ คือ ญาณที่ทำให้กิเลสอาสวะหมดสิ้น

จรณะ คือ ข้อปฏิบัติอันเป็นทางบรรลุวิชา มีองค์ 15 ได้แก่

- 1) ศีลสังวร คือ การสำรวมในพระปาฏิโมกข์

2) อินทริยสังวร คือ การสำรวมอินทริย์ทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มิให้อารมณ์ส่วนที่จะชักนำไปทางชั่วเข้าติดอยู่ได้ สังวรเหล่านี้มีประจำพระองค์เป็นปรกติอยู่เสมอ ไม่จำเป็นต้องพยายามฝืนอย่างปฤชณทั้งหลาย

3) โภชนมัตตัญญูตา คือ การรู้ประมาณในการบริโภคให้พอดี ไม่มากไม่น้อยเกินไป เป็นจริยาที่เราควรเจริญรอยตามว่า การบริโภคอาหารถ้ามากเกินไป แทนที่จะเป็นคุณแก่ร่างกาย กลับเป็นโทษ

4) ชาคริยานุโยค คือ การประกอบความเพียรที่ทำให้ตื่นอยู่เสมอ พระลัมมัลัมพุทเธ้าทรงรู้สึกพระองค์อยู่เสมอ นิรณห์เข้าครอบงำไม่ได้

5) **สัทธา** คือ ความเชื่อมั่นในความจริงและความดี พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกอบด้วย สัทธาอย่างอุกฤษฏ์ ดังปรากฏในชาดกต่างๆ ที่พระองค์ได้บำเพ็ญบารมี โดยสละทั้งทรัพย์สินอันเป็น ของนอกกาย สละทั้งเนื้อเลือด และสละได้แม้ชีวิตมาแล้วอย่างสมบูรณ์ เพื่อการทำทาน รักษาศีล และ เจริญภาวนา

6) **ทิริ** คือ ความละเอียดต่อความชั่ว

7) **โอดตปปะ** คือ ความกลัวบาป กลัวทุจริต และความชั่วต่าง ๆ คุณธรรมทั้ง 2 ประการ คือ ทิริ และโอดตปปะนี้ เป็นจรณะประจำพระองค์อย่างสมบูรณ์

8) **พาหุสัจจะ** คือ ความเป็นผู้ฟังมาก เรียนรู้มาก คุณธรรมข้อนี้ มีประจำพระองค์มาตั้งแต่ครั้ง ยังสร้างบารมี ทรงเอาพระทัยใส่ฟังธรรมในสำนักต่างๆ เป็นลำดับมา ได้ศึกษาจนกระทั่งเจนจบศิลปะ 18 ประการ ตั้งแต่ครั้งยังเป็นสิทธัตถะราชกุมาร

9) **วิริยารัมภะ** คือ การทำความเพียรอย่างไม่ลดละ ดังเช่นทรงบำเพ็ญพุทธกิจ 5 เป็นประจำ คือ เวลาเข้าบิณฑบาต เวลาเย็นทรงแสดงธรรม เวลาค่ำทรงประทานโอวาทแก่พระภิกษุ เวลาเที่ยงคืนทรง เณลยปัญหาแก่เหล่าเทวดา เวลาใกล้รุ่งทรงพิจารณาเวไนยสัตว์ที่จะพึงโปรด

10) **สติ** คือ การคุมใจไว้กับงานหรือสิ่งที่เกี่ยวข้อง โดยไม่เผลอหรือหลงลืม สติเป็นเครื่องกั้นความ ออยาก เป็นเครื่องระงับอารมณ์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีสติอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สติที่ตรึงเข้าไปใน กาย เวทนา จิต ธรรม

11) **ปัญญา** คือ ความรอบรู้ในกองสังขาร เพราะมองเห็นตามความเป็นจริง พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงมีความรู้ ความเห็นกว้างขวาง ทรงสามารถหยั่งรู้เหตุผลถูกต้อง ตามความเป็นจริง ไม่มีผิดพลาด

12) **ปฐมฌาน**

13) **ทุติยฌาน**

14) **ตติยฌาน**

15) **จตุตถฌาน**

รูปฌานทั้ง 4 ข้อหลังนี้ คือ ภาวะที่จิตสงบ เป็นสมาธิ ประณีต ละเอียดอ่อนยิ่งขึ้นตามลำดับ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงอาศัยรูปฌาน 4 นี้ ขยับขยายโลกีย์ปัญญาไปสู่โลกุตตรปัญญา บรรลุพระสัมมา- สัมโพธิญาณ เป็นองค์อรหันตสัมมาสัมพุทธโ

ยิ่งกว่านั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงทราบบว่า สิ่งใดเป็นประโยชน์ สิ่งใดไร้ประโยชน์ต่อ สรรพสัตว์ทั้งหลาย นอกจากจะทรงเลือกปฏิบัติเฉพาะสิ่งที่เป็นประโยชน์แล้ว ยังทรงถ่ายทอดคุณธรรม ที่เป็นประโยชน์เหล่านั้น ให้แก่เหล่าสาวกทั้งหลาย ด้วยพระมหากรุณาอันยิ่งใหญ่อีกด้วย เพราะเหตุนี้จึง ทรงพระนามว่า “ทรงเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ”

5.4.4 ทรงเป็นผู้เสด็จไปได้แล้ว

พระลัมมालัมพุทเจ้าทรงพระนามว่า “สุคโต” แปลว่า “ผู้เสด็จไปได้แล้ว” มีความหมายเป็น 4 นัย คือ

- 1) เสด็จไปได้
- 2) เสด็จไปถูกต้อง
- 3) เสด็จไปสู่ฐานะที่ดี
- 4) เสด็จไปงาม

1) **เสด็จไปได้** หมายความว่า พระองค์ทรงประพฤติดี ทั้งทางกาย วาจา ใจ คือ กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ทรงประพฤติสม่าเสมอมาเป็นอนเกราชาติ จนเมื่อพระบารมีเต็มเปี่ยม ดับขันธจากชาติหนึ่งก็ไปสู่สุคติทุกชาติ ไม่ไปสู่ทุคติเลย เพราะเหตุนี้ จึงทรงพระนามว่า “สุคโต”

2) **เสด็จไปถูกต้อง** หมายความว่า พระองค์ทรงดำเนินกาย วาจา ใจ ไปในแนวอริยมรรค ได้แก่ มรรคมืองค์ 8 ซึ่งย่อลงเป็น ศีล สมาธิ ปัญญา

ในเบื้องต้น พระองค์ทรงอบรมกายและวาจาด้วยศีล เรียกว่า ทรงดำเนินทางศีล ทรงมีศีลสะอาดบริสุทธิ์อย่างยิ่ง จนปรากฏผลในการปฏิบัติเป็น “ดวงศีล” มีลักษณะเป็นดวงใสอยู่ที่ศูนย์กลางกาย

จากนั้น ทรงอบรมใจด้วยสมาธิ โดยนำใจไปหยุดอยู่ตรงกลางดวงศีลนั้น หยุดสงบ จนราคะ โทสะ โมหะ อภิชฌา พยาบาท เข้ามาครอบงำพระทัยของพระองค์ไม่ได้ พระทัยจึงใสบริสุทธิ์ เป็นสมาธิ หยุดนิ่ง จนกระทั่ง “รู้” ผุดขึ้น เรียกว่า “ปัญญา” หยุดนิ่งเข้าไปเช่นนั้น จนเข้าถึงกายภายใน ที่ละเอียดประณีต ยิ่งๆ ขึ้นเป็นลำดับ ตั้งแต่กายมนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายรูปพรหม กายอรูปพรหม จนถึงธรรมกาย แล้วอาศัยธรรมกาย เข้าสมาบัติเห็นแจ้งอริยสัจต่อไป

เมื่อถูกส่วนแล้วจึงตกศูนย์ เข้าถึงความเป็นโสดาบันบุคคล สกิทาคามีบุคคล อนาคามีบุคคลตามลำดับ จนเป็นพระอรหันตลัมมालัมพุทเจ้า เพราะเหตุนี้จึงทรงพระนามว่า “สุคโต”

3) **เสด็จไปสู่ฐานะที่ดี** หมายความว่า เสด็จไปสู่ฐานะอันประเสริฐ และเป็นอมตะตลอดไป ดังพระบาลีว่า เขมํ ทิสํ คจฺจมาโน แปลว่า ไปสู่แดนอันเกษม คือ นิพพาน ในขณะที่ทรงมีพระชนม์อยู่ ก็เข้าสู่อุปาธิเสสนิพพาน หรือ นิพพานเป็น ซึ่งอยู่ในศูนย์กลางของธรรมกาย และเมื่อจะดับขันธ พระองค์ก็เข้าสู่สมาบัติ อุปาธิเสสนิพพาน หรืออายตณินิพพานก็จะดึงดูดธรรมกายของพระองค์เข้าสู่นิพพานไป เช่นนี้เรียกว่า เสด็จไปสู่แดนอันเกษม หรือเสด็จไปสู่ฐานะที่ดี เพราะเหตุนี้จึงทรงพระนามว่า “สุคโต”

4) **เสด็จไปงาม** หมายความว่า ทรงพระดำเนินงาม เช่น เมื่อครั้งเสด็จพระดำเนินไปโปรดปัญจวัคคีย์ยังป่าอิสิปตนนันทน์ เสด็จพระดำเนินไปโดยพระบาท มีฉัพพรรณรังสีรุ่งโรจน์ จนแม้แต่สัตว์

จตุบาททวิบาทที่ได้แลเห็น ต่างกึ่งงันพากันหยุดนิ่งตะลึงไปหมด ทรงพระดำเนิงามหรือเสด็จไปงาม
เช่นนี้ จึงทรงพระนามว่า “สุคโต”

5.4.5 ทรงเป็นผู้รู้แจ้งโลก

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า โลกวิทู แปลว่า “ผู้รู้แจ้งโลก” คำว่า โลก ในที่นี้มีความหมาย
เป็น 2 นัย คือ

นัยที่ 1 “โลก” หมายถึงชีวิตร่างกายของเรา ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสว่า

“...อาวุโส ในร่างกายซึ่งมีประมาณวาหนึ่ง มีพร้อมทั้งสัญญา พร้อมทั้งใจนี้แล
เราบัญญัติโลกไว้ บัญญัติเหตุเกิดโลกไว้ บัญญัติความดับโลกไว้ และบัญญัติ
ทาง อันจะให้ถึงความดับโลกไว้”¹

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงรู้แจ้งแทงตลอดถึงสภาพอันแท้จริงของชีวิตคนเราว่า ต้องมีความแก่ เฒ่า
เจ็บไข้ได้ป่วย ต้องกระทบกับความเย็น ร้อน หิว กระจาย ประสบกับสิ่งที่ชอบใจบ้าง ไม่ชอบใจบ้าง ทรง
บัญญัติเรื่องนี้ว่า “ทุกขอริยสัจ”

ทรงรู้แจ้งแทงตลอดถึงเหตุแห่งการเกิดของชีวิต ซึ่งทรงบัญญัติว่า “ทุกขสมุทัยอริยสัจ”

ทรงรู้แจ้งแทงตลอดถึงการหยุดเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร ซึ่งทรงบัญญัติว่า “ทุกขนิโรธ-
อริยสัจ”

ทรงรู้แจ้งแทงตลอดถึงวิธีปฏิบัติ เพื่อหยุดการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งทรงบัญญัติว่า “ทุกขนิโรธคามินี-
อริยสัจ” หรือ “มรรคอริยสัจ”

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเรียก “นิโรธ” ว่า “ที่สุดแห่งโลก” ณ ที่สุดแห่งโลกนั้น ไม่ต้องเกิด
ไม่ต้องแก่ ไม่ต้องตาย บุคคลที่ยังไม่ถึงที่สุดแห่งโลก ย่อมไม่สามารถทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ที่สุดแห่งโลก
นั้น ไม่สามารถไปถึงได้ด้วยยวดยานใดๆ ทั้งยังไม่ปรากฏว่า มีบุคคลอื่นใดจะพึงทราบ พึงเห็น พึงถึงที่สุด
ของโลกเลย แต่พระองค์นั้นทรงทราบชัดด้วยญาณทัสสนะอันเกิดจากการปฏิบัติธรรม และทรงถึงที่สุด
แห่งโลกแล้ว ทรงอยู่จบพรหมจรรย์แล้ว² ทรงสงบด้วยประการทั้งปวง มิได้ทรงหวังโลกนี้และโลกหน้า
อีกเลย เพราะเหตุนี้ พระองค์จึงทรงพระนามว่า “โลกวิทู” คือ “ทรงรู้แจ้งโลก”

นัยที่ 2 “โลก” หมายถึงโลก 3 ซึ่งประกอบด้วย

1) สังขารโลก หมายถึง ชั้น 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

¹ พระวิสุทธิมรรค ภาค 2 เล่ม 2 หน้า 576

² ขจัดกิเลสอาสวะได้หมดสิ้นแล้ว

2) **สัตว์โลก** หมายถึง สัตว์ผู้ไปเกิดมาเกิดโดยอาศัยชั้น 5

3) **โอกาสโลก** หมายถึง โลกภายนอก คือ แผ่นดิน มหาสมุทร จักรวาลทั้งปวง ซึ่งสัตว์ทั้งหลายที่อาศัยชั้น 5 ก็อาศัยอยู่ในโอกาสโลกนี้อีกชั้นหนึ่ง

ที่ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นผู้รู้แจ้งโลก จึงหมายถึงการที่พระองค์ทรงรู้ถึงจริต อธิyakัย อินทรีย์ กรรม ทิฏฐิ ธรรมอันทำให้เกิดแห่งสัตว์ทั้งหลายอย่างกระจ่างแจ้ง ทรงรู้ถึงลักษณะของชั้น 5 อันเป็นไปตามกฎแห่งไตรลักษณ์ และแม่โครงสร้าง องค์ประกอบแห่งจักรวาล โลกภายนอกที่ล้อมรอบตัวเราอยู่ พระองค์ก็ทรงรู้โดยสิ้นเชิง

5.4.6 ทรงเป็นสารถิฝักบุรุษที่ควรฝัก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า “อนุตตโร ปุริสทัมมสารถิ” แปลว่า สารถิฝักบุรุษที่ฝักได้ ไม่มีใครยิ่งกว่า อาจแยกพิจารณาพระนามของพระองค์เป็น 3 ส่วน คือ

1) อนุตตโร

2) ปุริสทัมม

3) สารถิ

1) **อนุตตโร** หมายความว่า ยอดเยี่ยมอย่างไม่มีใครใดเสมอเหมือน เหตุที่ทรงมีพระนามนี้ก็เพราะทรงพระคุณอันประเสริฐ บริบูรณ์ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ อย่างหาผู้ใดเสมอเหมือนมิได้ ไม่ว่าจะเป็นพรหม เทวดา หรือมนุษย์ก็ตาม

2) **ปุริสทัมม** หมายถึง ผู้ที่ฝักได้หรือควรฝัก ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ อมนุษย์ หรือดิรัจฉานก็ตาม

3) **สารถิ** หมายถึง ผู้บังคับ หรือผู้ฝัก

ปุริสทัมมสารถิ จึงหมายความว่า พระองค์ทรงสามารถฝักผู้ที่ควรฝักได้ ไม่ว่าจะเป็นดิรัจฉาน มนุษย์ หรืออมนุษย์ก็ตาม ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า แม้สัตว์ดิรัจฉาน เช่น พญานาค หรือช้าง พระองค์ยังทรงฝักให้สัตว์เหล่านั้นละพยศ แล้วตั้งอยู่ในศีล แม้มนุษย์ เช่น อัมพภุชมาณพที่ไปรุกรานพระองค์ ในที่สุดก็ต้องไปกราบทูลขอขมาโทษ พร้อมกับไปกราบทูลถวายพรหมณ์ผู้เป็นอาจารย์ หรือแม่่อมนุษย์ เช่น อาฬวกยักษ์ พระองค์ยังทรงแนะนำสั่งสอน จนอาฬวกยักษ์ได้ดวงตาเห็นธรรม เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

เมื่อนำคำ “อนุตตโร” และ “ปุริสทัมมสารถิ” มารวมกัน จึงมีความหมายว่า พระองค์ทรงพระคุณอันประเสริฐอย่างหาใครเสมอเหมือนมิได้ จึงทรงสามารถฝักอบรมผู้ที่ควรฝัก ให้มีคุณธรรมและมีดวงตาเห็นธรรม แม้บุคคลที่ผู้อื่นฝักไม่ได้ พระองค์ก็ทรงฝักได้ เพราะเหตุนี้ จึงทรงพระนามว่า “ทรงเป็นสารถิฝักบุรุษที่ควรฝัก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า”

5.4.7 ทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า “สัตถา เทวมนุสสานัง” แปลว่า “ศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” เหตุที่ทรงพระนามว่า “สัตถา” คือ “ศาสดา” ก็เนื่องจากพระองค์ทรงประกาศพระศาสนา และพระธรรมเทศนาที่ทรงแสดงแต่ละครั้งๆ แม้จะมีรายละเอียดแตกต่างกันไป แต่มีจุดมุ่งหมายเป็นแนวเดียวกัน คือ มุ่งประโยชน์ในภพนี้ ภพหน้า และประโยชน์สูงสุด คือ นิพพาน

การแสดงธรรมของพระองค์นั้น นอกจากทรงมีพระมหากรุณาอย่างยิ่งใหญ่แล้ว ยังทรงพระปรีชาสามารถเป็นเลิศ พระองค์จึงทรงสั่งสอนอบรมเหล่าสัตว์โลก ได้อย่างกว้างขวาง ดังปรากฏในพุทธกิจประจำวันว่า เวลาเย็นทรงแสดงธรรม เวลาค่ำประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ เวลาเที่ยงคืนทรงตอบปัญหาเทวดา

ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงพระนามว่า “ทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”

5.4.8 ทรงเป็นผู้เบิกบานแล้ว

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า “พุทโธ” แปลว่า “ผู้เบิกบานแล้ว” บางแห่งแปลว่า “ผู้ตื่น ผู้เบิกบานแล้ว”

ที่แปลว่า “ผู้ตื่น” นั้น มีความเป็น 2 นัย คือ

นัยที่ 1 พระองค์ตรัสรู้ไฉยธรรม หรือธรรมอันควรรู้หมดสิ้นทุกประการ พระองค์จึงทรงเป็น “ผู้ตื่น” คือ ทรงตื่นเองจากความเชื่อถือและข้อปฏิบัติผิดๆ ทั้งหลาย ที่ยึดถือปฏิบัติกัน มานานแสนนาน อีกทั้งยังทรงปลุกผู้อื่น ให้พ้นจากความหลงงมงายกับคำสอนผิดๆ ซึ่งถ่ายทอดต่อกันมาด้วย

นัยที่ 2 พระองค์ตรัสรู้ริยสัจ 4 ด้วยพระญาณอันยิ่งของพระองค์เอง พระองค์จึงทรงเป็น “ผู้ตื่น” คือ ทรงตื่นจากความไม่รู้ แล้วทรงสั่งสอนสัตว์โลกทั้งหลายให้รู้และปฏิบัติตาม จนกระทั่งบรรลุมรรคผล เข้านิพพานตามพระองค์ไปมากมาย

ส่วนที่แปลว่า “ผู้เบิกบาน” ก็เพราะนำไปเปรียบกับดอกบัว กล่าวคือ การที่พระองค์ทรงประกอบความเพียรด้วยประการต่างๆ มานานถึง 6 พรรษา ขณะที่ยังมิได้ทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ ย่อมเปรียบได้กับดอกบัวที่ยังตูมอยู่ ครั้นเมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว จึงเปรียบได้กับดอกบัวที่บานแล้วยามต้องแสงอาทิตย์อุทัย พระฤทธิ์ของพระองค์ย่อมแผ่แผ้ว เบิกบานเต็มที่

ความหมายทั้ง 2 นัย ดังกล่าวแล้วนี้ คือ คำแปลของ “พุทโธ” ด้วยเหตุนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงพระนามว่า “ทรงเป็นผู้ตื่น ผู้เบิกบานแล้ว”

5.4.9 ทรงเป็นผู้จำแนกธรรม

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า “ภควา” ศัพท์คำนี้มีความหมายหลายอย่าง คือ

- 1) ผู้มีภาคย์
- 2) ผู้หักกิเลส
- 3) ผู้มีภคธรรม
- 4) ผู้จำแนกธรรม
- 5) ผู้คบบริหารธรรมฝ่ายดี
- 6) ผู้คายตัณหาในภพ

1) **ผู้มีภาคย์** คำว่า “ภาคย์” แปลว่า โชคดี หรือบุญกุศล ผู้มีภาคย์จึงหมายความว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบริบูรณ์ด้วยกุศลธรรม ผลบุญจึงทำให้พระองค์ได้รูปกายที่เปี่ยมด้วยบุญลักษณะครบถ้วน ทรงได้รับความสุขอันประณีต ทั้งฝ่ายโลกียะ และโลกุตตระ ทรงเป็นผู้ประสพแต่โชคดี ด้วยบุญบารมีของพระองค์

2) **ผู้หักกิเลส** หมายความว่า พระองค์ทรงกำจัด ราคะ โทสะ โมหะ ตัณหา อวิชชา ตลอดจนอกุศลธรรมทั้งปวงออกจากพระทัยได้เด็ดขาดแล้ว โดยสรุปก็คือ พระองค์ทรงเป็น ผู้บริสุทธิ์ผ่องใส ปราศจากอาสวะใดๆ ทั้งสิ้น จึงทรงพระนามว่า “ภควา”

3) **ผู้มีภคธรรม** ศัพท์ว่า “ภคะ” หมายถึง คุณสมบัติ 6 ประการ คือ

1. อิสริยะ ได้แก่ ความเป็นใหญ่ หรือความเป็นเจ้า
2. รัम्मะ ได้แก่ โลกุตตรธรรม หรือเหนือโลก
3. ยศ ได้แก่ ชื่อเสียง
4. ลิริ ได้แก่ มิ่งขวัญ หรือความสง่าผ่าเผย
5. กาม ได้แก่ ความสำเร็จตามที่ปรารถนา
6. ปยัตตะ ได้แก่ ความขะมักเขม้น หรือความตั้งใจ

ด้วยคุณสมบัติทั้ง 6 ประการนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมยังประโยชน์ ให้สำเร็จได้ตามปรารถนาทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ของพระองค์เอง หรือประโยชน์ของผู้อื่น เพราะเหตุนี้พระองค์จึงทรงพระนามว่า “ภควา”

4) **ผู้จำแนกธรรม** หมายความว่า เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว พระองค์

ทรงเป็นลัทธิปัญญา ทรงรู้แจ้งธาตุธรรมทั้งปวงด้วยญาณของธรรมกาย จึงทรงสามารถจำแนกแยกแยะ ธรรมส่วนที่ละเอียดๆ ให้เห็น เช่น ทรงจำแนกขันธ์ ธาตุ อายตนะ จิต อินทรีย์ ปฏิเจสมุปบาท อริยสัจ เป็นต้น ทรงจำแนกอริยสัจออกเป็น “ทุกข์” มีความหมายว่าเป็นเครื่องบีบคั้น บีบอัดปรุงแต่งให้เราร้อน แปรปรวน เป็น “สมุทัย” มีความหมายว่า เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เป็น “นิโรธ” มีความหมายว่า เป็นสภาพ ที่ทุกข์ดับไป เป็นความสงบ ไม่มีบีบอัดปรุงแต่ง ยังผลให้ “หยุด” ตลอดไป เป็น “มรรค” มีความหมายว่า เป็นเหตุนำออกจากทุกข์ เมื่อทรงจำแนกธรรมแล้ว ก็ทรงนำไปสั่งสอนตลอดเวลาแห่งการประกาศ พระศาสนา

อนึ่ง ภาวะที่พระองค์ทรงเป็นที่นับถือของชาวโลก อย่างกว้างขวาง การที่พระองค์ทรงบำบัตทุกข์ ทางกาย และใจให้แก่หมู่ชนที่เข้าไปเฝ้า การที่ทรงอุปการะชนเหล่านั้นด้วยอาโมกขทาน และธรรมทาน ตลอดจน ทรงพระปรีชาสามารถชักนำให้สัตว์ทั้งหลายประสบความสุข ทั้งที่เป็นโลกียะและโลกุตระ คุณสมบัติเหล่านี้คือที่มาของพระนามว่า “ภควา”

5) ผู้บวชธรรมฝ่ายดี หมายความว่า พระองค์ทรงเสพทิพยวิหาร พรหมวิหาร อริยวิหาร ทรง เสพความสงบทางกาย ทางใจ สงบอยู่ในธรรมกาย ทรงเสพรสแห่งอมตธรรม หรือนิพพาน เพราะเหตุนี้ พระองค์จึงทรงพระนามว่า “ภควา”

6) ผู้คายตัณหาในภพ หมายความว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นพระอรหันต์ หมดจดจาก อาสวกิเลสทั้งปวง ย่อมบรรลุนิพพาน ไม่มีการเวียนกลับไปสู่ภพ 3 อีก เพราะเหตุนี้จึงทรงพระนามว่า “ภควา”

5.5 ความสำคัญของการประกาศพระพุทธรูป

การประกาศพระพุทธรูปของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แท้ที่จริงก็คือ การแนะนำตัววิทยากรให้ ผู้ฟังรู้จัก ดังที่นิยมกระทำกันอยู่ในการสัมมนา หรือการประชุมต่างๆ ในปัจจุบัน ในการประชุมสัมมนา โดยทั่วไปจะมีพิธีกร หรือผู้ดำเนินการอภิปรายเป็นผู้แนะนำวิทยากร แต่ในกรณีที่ไม่มีผู้อื่นแนะนำให้ หรือแนะนำไม่สมบูรณ์ วิทยากรก็จำเป็นต้องแนะนำตนเองให้ที่ประชุม หรือผู้ฟังรู้จักตนอย่างถูกต้อง ก่อนที่จะอภิปรายหรือแสดงปาฐกถา ในกรณีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เช่นเดียวกัน ในเมื่อไม่มีผู้ใด แนะนำ พระองค์ก็ทรงจำเป็นต้องแนะนำพระองค์เองต่อพระเจ้าอชาตศัตรู

การแนะนำตัวของวิทยากรต่อที่ประชุมนั้นเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้ก็เพื่อให้ที่ประชุมทราบถึงคุณวุฒิ ความรู้ ความสามารถ ตลอดจนประสบการณ์ของวิทยากร การแนะนำตัวตามความเป็นจริง ปราศจาก อหังการหรือการยกตนข่มผู้อื่น ย่อมจะเป็นผลดีมากกว่าผลเสีย ทั้งเป็นการน้อมนำผู้ฟังให้เกิดศรัทธาต่อ ผู้พูด ตั้งแต่เริ่มแรกอีกด้วย

สำหรับในกรณีของพระลัมมัลัมพุทเธ้านั้น ยิ่งจำเป็นต้องแนะนำพระองค์เป็นอย่างยิ่ง เพราะ

1. พระพุทธรูปของพระองค์นั้น ยิ่งใหญ่และประเสริฐเกินกว่าที่จะมีผู้ใดล่วงรู้ทั้งหมด หากไม่ทรงแนะนำด้วยพระองค์เองแล้ว พระเจ้าอชาตศัตรูก็อาจจะไม่ทรงทราบ หรือไม่แน่ว่า พระลัมมัลัมพุทเธ้านั้นทรงคุณเหนือสัตว์โลกทั้งปวงเช่นนั้น

2. พระพุทธรูปนั้นทรงพระอัจฉริยภาพประเสริฐสุด อย่างหาผู้ใดเทียบเทียมมิได้ ห่างไกลอย่างมากมาจากครูทั้ง 6 ซึ่งพระเจ้าอชาตศัตรูเคยเสด็จไปหา มิฉะนั้นพระภิกษุสงฆ์ใหญ่ถึง 1,250 รูป ที่เห็นอยู่เฉพาะพระพักตร์ คงจะไม่สงบเสงี่ยมอย่างน่าประทับใจถึงปานนั้น

3. พระพุทธรูปนั้นทรงคุณธรรมประเสริฐสุด มิฉะนั้นแล้ว พระเจ้าพิมพิสาร พระราชาผู้ยิ่งใหญ่แห่งแคว้นมคธ พระราชบิดาของพระเจ้าอชาตศัตรูคงจะไม่ทรงเลื่อมใสถึงกับทรงเป็นอุปัชฌาย์คนสำคัญ

4. พระพุทธรูปทรงปรารภมาให้พระเจ้าอชาตศัตรูได้ฟังจากพระโอษฐ์ของพระองค์เองเพราะแม้ว่าหมอชีวกโกมารภัจจ์จะได้กราบทูลไปครั้งหนึ่งแล้วแต่ก็ย่อมไม่มีผลเท่ากับการได้ฟังจากพระโอษฐ์ของพระองค์

5. พระพุทธรูปทรงปรารภจะให้พระเจ้าอชาตศัตรูทรงตั้งพระทัยฟังการเฉลยปัญหาเกี่ยวกับสามัญญผลเบื้องสูงขึ้นไป จึงต้องทรงกระตุ้นให้พระเจ้าอชาตศัตรูทวิความศรัทธาในพระพุทธรูปยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากสามัญญผลเบื้องสูงขึ้นไปนั้นเป็นเรื่องเข้าใจยาก หากตั้งใจฟังด้วยศรัทธาแล้ว เรื่องยากก็อาจจะกลายเป็นง่ายได้

อนึ่ง มีสิ่งที่น่าสนใจที่ว่าการประกาศพระพุทธรูปของพระลัมมัลัมพุทเธ้านั้น ได้ทรงกระทำเมื่อทรงเห็นว่า พระเจ้าอชาตศัตรูทรงแสดงความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธรูปเป็นอย่างยิ่งแล้ว การที่พระพุทธรูปได้ทรงประกาศพระคุณตั้งแต่ก่อนการเฉลยปัญหาสามัญญผลเบื้องต้น เพราะอาจจะทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูทรงเข้าใจผิดไปว่าเป็นการโอ้อวด

เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูได้สดับพระพุทธรูปอันบริบูรณ์บริสุทธิ ที่พระลัมมัลัมพุทเธ้านั้นทรงจำแนกออกเป็นข้อๆ เป็นการยืนยันพระพุทธรูปที่หมอชีวกโกมารภัจจ์ได้เคยกล่าวสรรเสริญกับพระองค์มาแล้วครั้งหนึ่ง จึงก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธรูปโดยปราศจากข้อกังขา

อย่างไรก็ตาม มาบัดนี้พระเจ้าอชาตศัตรูได้ทรงทราบถึงสามัญญผลเบื้องต้นแล้วว่า มี 2 ประการคือ

1) การยกสถานภาพของตนให้สูงขึ้นจากฐานะเดิม ผู้ออกบวชไม่ว่าจะมาจากชนชั้นวรรณะใดก็ตาม เมื่อตั้งใจบำเพ็ญสมณธรรม ย่อมได้รับการเคารพ กราบไหว้ คำนวณจากฆราวาสทุกระดับชั้น แม้แต่พระราชามหากษัตริย์ ซึ่งเป็นใหญ่ที่สุดในแคว้น

2) มีสิทธิได้รับการบำรุงด้วยปัจจัย 4 จากฆราวาสทุกระดับชั้นโดยชอบธรรม

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 5 สำนัญญผลเบื้องต้น จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนและกิจกรรม บทที่ 5 แล้วจึงศึกษา บทที่ 6 ต่อไป

